

ранната стенопис в „Св. Георги“ е отразявала тази практика, тъй като няма данни за наличието на евангелски сцени в първия живописен слой.

В. Иконография

В.1. Иконографията на Христос, Богородица, отделните светци – св. Никола, св. св. Петър и Павел, св. Василий Велики, св. Теодор, св. Йоан Кръстител, св. Йоан Златоуст, пророк Йона и др.

В.2. Иконографските схеми на някои сцени – „Разпятие“, „Благовещение“, „Слизане в ада“, „Страшният съд“, „Зосим храни Мария Египетска“ – са вече установени.

В.3. В запазените стенописи от епохата природният и архитектурният пейзаж не са застъпени. Запазени са само изображенията на мебели – тронове на Христос, Богородица и апостолите от „Страшният съд“ в костурските църкви, които отвеждат към раннохристиянски образци.

В.4. Орнаменталните мотиви в преславската керамика са под пряко или опосредствано източно влияние, но някои от тях са налице и в мозайките на солунската ротонда „Св. Георги“ – нач. на V в. (ще ги намерим и в орнаментите на Светославовия сборник)⁸⁷. Орнаменталните мотиви от костурските църкви се срещат и в други византийски паметници от епохата.

Г. Връзки и влияния

Г.1. Преки влияния от местното художествено наследство в колорита, някои орнаментални мотиви и др.: „Червената църква“ при Перушица, базиликата при гара Хан Крум и т. н.

Г.2. Наличието на източни черти в иконографията и стила, а доколкото можем да установим – и в орнаментиката, дошли в изкуството ни по три пътя:

а) от местното художествено наследство;

б) чрез ранните връзки на прабългари и славяни предимно с иранската култура;

в) чрез съвременното византийско изкуство, в което източните елементи, силно изразени още в предиконоборската епоха, се увеличават (особено в орнаментиката) през иконоборския период и след него. Те остават постоянен спътник на антикласичната линия на средновековната живопис, особено в по-провинциалните и периферните паметници, като например църквите „Св. Стефан“ и „Св. Архангели“ в Костур и някои изображения от преславската керамика.

Г.3. Византийски цариградски влияния в официалната тенденция: „Св. Петнадесет Струмишки (Тивериополски) мъченици“, „Св. Георги“ в София, „Св. Врачи безсребреници Козма и Дамян“ в Костур, „Св. Ахил“ на Преспанското езеро.

Д. Гръцките надписи към всички запазени стенописи от този период, включително и керамичните изображения от Преслав, за които има несъмнени свидетелства, че са работени от българи, означават, че образите на Христос, Богородица, ангели и светци са били смятани за „свещени“. Затова е бил запазен и езикът на копираните образци като аргумент за тяхната автентичност. Доказателство за това е фактът, че в Преслав са намерени плочки от същия материал и със същия стил с български текстове, изпълнени с великолепно литургично уставно писмо⁸⁸, както и с двуезичен гръцки и български текст, излезли от същите работилници за рисувана керамика, където са произвеждани и фигурните изображения. Единствено в украсените старобългарски ръкописи от епохата надписите са на български език.

Що се отнася до народността на майсторите, рисували най-ранните стенописи у нас, първото сведение за живописеца Методий, изписал „Страшният съд“ за княз Борис, както и първите керамични находки в Преслав показват, че отначало заедно с християнската просвета и религия от Византия и нейните източни провинции идват и майстори на живописа и на художествените занаяти. Доста скоро обаче техните местни ученици започват самостоятелна работа. Сред тези ученици е имало вероятно занаятчий със завършена подготовка, което се отразява и на характера на тяхната нова, християнска продукция.

При паметниците от западните области на българската държава се усеща влиянието на големия византийски център с многобройно славянобългарско население – Солун. Още от късноантичната епоха Солун е същински музей, особено на средновековната архитектура, мозайка и живопис. И до днес там са запазени едни от най-ранните, създадени почти веднага след възстановяване на иконопочитанието преди края на IX в. мозайки в купола и абсидната част на църквата „Св. София“. Вече говорихме, че в тях е безсъмнено източното влияние – те са силно графични, с характерни пропорции, ъгловати движения на фигурите, особен източен тип на лицата и стилизация на дрехите, косите и растителността от пейзажния фон. Отбелязахме и перлен контур на нимба около главата на Богородица, когато говорихме за костурските